

**KNJIGE NAŠIH ULICA
PRIMJER SUDIONIČKOG UPRAVLJANJA U KULTURI**

**BOOKS OF OUR STREETS
AN EXAMPLE OF PARTICIPATORY MENAGEMENT
IN CULTURE**

Davorka Semenić-Premec
Knjižnice grada Zagreba
davorka.semenic.premec@kgz.hr

Nika Čabrić
Knjižnice grada Zagreba
nika.cabric@kgz.hr

Margareta Matijević-Kunst
Knjižnice grada Zagreba
margareta.matijevic.kunst@kgz.hr

UDK / UDC 028:008: 005.8(497.5 Zagreb)
Stručni rad / Professional paper
Primljeno / Received: 31. 8. 2020.
Prihvaćeno / Accepted: 27. 10. 2020.

Sažetak

Cilj. Rad pokazuje teorijsku i praktičnu realizaciju projekta *Knjige naših ulica* u no-vozagrebačkom naselju Botinec, kroz sudioničko upravljanje javnih ustanova i udruga, odnosno mogućnost aktivnog uključenja svih stanovnika lokalne zajednice u raznim umjetničkim aktivnostima i promociji čitanja, kojim se htjela kapitalizirati činjenica kako je to jedino zagrebačko naselje kojem su gotovo sve ulice imenovane po likovima iz hrvatskih književnih djela, na primjer Ulica šegrta Hlapića, Ulica Šenoine Branke, Ulica Zlatarova zlata, Ulica Pere Kvržice i dr., ali i omogućiti građanima aktivno sudjelovanje u upravljanju lokalnom zajednicom.

Pristup. Rad je nastao temeljom aktivnog sudjelovanja u projektu *Knjige naših ulica* sufinanciranom iz Socijalnog fonda EU-a te kronološkim praćenjem njegove realiza-

cije u kontekstu promicanja kulturnih događanja, likovne umjetnosti i čitanja u lokalnoj zajednici. Projekt je proveden u razdoblju od prosinca 2018. godine u trajanju od 18 mjeseci, ali je usporen sredinom veljače 2020., a onda i privremeno obustavljen zbog epidemije COVID-19. Završit će 31. listopada 2020.

Rezultati. Provedba projekta u razdoblju od 15 (18) mjeseci pokazala je kako se zajedničkim radom nekoliko partnera, odnosno javnih ustanova i udruga, može mobilizirati građane na aktivno sudjelovanje u planiranju lokalnog razvoja i donošenje odluka o javnim pitanjima te omogućiti raspodjelu moći, afirmaciju, razvoj i ponovno stvaranje kulture te u konačnici pridonijeti jačanju demokracije. Provedba projekta pokazala je i slabosti čije izbjegavanje može pomoći u planiranju i provedbi novog projekta.

Originalnost. Rad pokazuje kako sudioničkim upravljanjem u kulturi lokalna zajednica nije više pasivna pozornica za izvođenje kulturnih sadržaja, nego se aktivno uključuje u njihovo stvaranje i provođenje. Realizacija projekta ostvaruje članak 27. *Opće deklaracije o ljudskim pravima* po kojem „svatko ima pravo slobodno sudjelovati u kulturnom životu zajednice“¹. Ovo je jedan od rijetkih projekata koji izravno „izlazi na ulicu“, dakle okuplja sve, jer nije ograničen zgradom, nego se proteže cijelim naseljem.

Gljučne riječi: lokalna zajednica, projekti u kulturi, promicanje čitanja, sudioničko upravljanje, širenje publike

Abstract

Purpose. This paper is an example of a theoretical and practical realization of a project named *Books of Our Streets* in the Zagreb's suburb district Botinec. Through the participatory management of public institutions and associations and the possibility to actively include all members of the local community in different artistic activities and promotion of reading, the project goal was to capitalize the fact that Botinec is the only Zagreb city district in which the streets are named after the characters from literary works. For example, there is the Street of the Apprentice Hlapić, Street of Šenoa's Branka, Street of Goldsmith's Gold, Street of Pero the Lump, but the project members also wanted to show the citizens the possibility of their active involvement in the local community management.

Approach. This paper is based on the active participation in the Books of Our Streets, a project co-financed from the EU social fund, and the chronological monitoring of its realization in the context of promoting cultural activities, fine arts and reading in the local community. The project was started in December 2018 and lasted for 18 months, but it was slowed down in the middle of the February 2020, and then temporarily suspended because of the COVID-19 pandemic.

¹ Opća deklaracija o ljudskim pravima. // Opća skupština Ujedinjenih naroda. Rezolucija 217 A (III). Ujedinjeni narodi, 1948. [citirano: 2020-07-29]. Dostupno na: http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/081210_deklaracija_ljudska_prava.pdf.

Results. The implementation of the project through the 15 (18) month period has shown that with the joint effort of several partners, or several institutions and associations, the citizens can be mobilized to actively participate in the planning of the local development and public issues decision making, and enable the division of power, affirmation, development and revival of culture, thus ultimately contributing to the strengthening of democracy. The implementation of the project has shown some weaknesses which can consequently be avoided in the planning and implementation of a next project.

Originality. The paper has shown that with the participatory management in culture the local community is not a passive stage for the performance of cultural issues anymore, but is actively involved in their creation and performance. The project realizes the article 27 of the Universal Declaration of Human Rights according to which “everyone has the right freely to participate in the cultural life of the community”. This is one of the rare projects that directly “goes out in the streets”, and brings everyone together because it is not limited to the buildings, but it spreads through the whole neighborhood.

Keywords: cultural projects, local community, participatory management, reading promotion, widening the audience

1. Uvod

Ideja za projekt *Knjige naših ulica* nastala je prije 15 godina među članovima Udruge *Lastin rep*, kojoj je sjedište u Botincu, naselju u zapadnom dijelu Novog Zagreba. Naselje je dobilo ime po grofovskoj obitelji Boti. Glavnina je današnjeg naselja nastala nakon velike poplave u Zagrebu 1964. godine kako bi se tamo smjestili stanovnici Zagreba čije su kuće stradale u poplavi. Naselje je 1991. godine postalo dijelom grada Zagreba, a trideset je njegovih ulica dobilo nazive prema djelima i likovima iz hrvatske književnosti na inicijativu profesora hrvatskog jezika Blage Vrankovića, koji je bio član komisije za preimenovanje ulica. Glavna vodilja za ideju o projektu *Knjige naših ulica* bila je kako urediti naselje, kako i koje kulturne sadržaje omogućiti, kako mobilizirati stanovnike za zajedničko uređenje postojećih zapuštenih javnih površina te kako iskoristiti činjenicu da je Botinec jedino zagrebačko naselje u kojem ulice imaju nazive po hrvatskim književnim djelima.

Osnovna ideja projekta *Knjige naših ulica* bila je postavljanje umjetničkih ilustracija književnih djela uz ili ispod postojećih natpisa ulica, na kojoj se onda gradio cijeli projekt. Razrađen je plan radionica čitanja književnih djela za djecu i odrasle, postavljanje kućice za knjige. Odvijanje radionica predviđeno je na otvorenom, na ulicama i travnjacima te u prostorima dječjeg vrtića, škole, kluba

umirovljenika, dakle na svim mjestima gdje se kreću stanovnici Botinca. Jedan od prijedloga bio je i otvaranje knjižnice u naselju kako bi se uspostavio treći životni prostor lokalne zajednice. Stanovnici Botinca koriste se uslugama i programima Knjižnica grada Zagreba, posebno njima najbližu Knjižnicu Savski gaj, koja postoji od 1957. godine, što ju čini najstarijom knjižnicom u Novom Zagrebu i jedinom u njegovu zapadnom dijelu.² Knjižnica Savski gaj postala je dio mreže Knjižnica grada Zagreba 1986. godine. U međuvremenu je u Botinec, kao i u sva ostala prigradska naselja Zagreba i Zagrebačke županije, počeo voziti bibliobus Knjižnica grada Zagreba te je Botinec danas jedno od njegovih redovnih stajališta. Posljednjih 20-ak godina korisnici upisom na jednoj lokaciji postaju članovi cijele mreže Knjižnica grada Zagreba, uključujući i Bibliobusnu službu.³ Iz *Izvyještaja o radu Knjižnica grada Zagreba* iz godine u godinu vidljiva je istaknutost programa za djecu, a od 2017. godine Knjižnice grada Zagreba zajedno su sa svojim osnivačem Gradom Zagrebom osigurale besplatan upis za djecu do 15. godine života s prebivalištem na području Grada Zagreba.⁴

Stanovnici su zapadnog dijela Novog Zagreba dakle orijentirani na Knjižnicu Savski gaj i Bibliobusnu službu koje svaka u svom području djelovanja pokrivaju potrebe za knjigom i ostalim kulturnim sadržajima.

2. Od ideje do provedbe

U novim agendama, planovima za ostvarenje kulturnog i društvenog razvoja sve se više spominje važnost društva i njegova prava na sudjelovanje u razvijanju politike, donošenju odluka i sudjelovanju u kulturnom životu.

Projekt *Knjige naših ulica* jedan je od malobrojnih projekata u Hrvatskoj koji je primjer sudioničkog upravljanja u kulturi, odnosno dijeljenja ovlasti, prava i odgovornosti među različitim dionicima. Dionici mogu biti lokalna administracija, javne institucije, nevladine organizacije, civilne inicijative, predstavnici lokalne zajednice, umjetnici i drugi.⁵ Sudioničkog upravljanja nema bez civilnog društva, a ono podrazumijeva prostor među obitelji, državom i tržištem, gdje se građani udružuju radi promicanja zajedničkih interesa. Civilno je društvo društvo građana, njihovih inicijativa, skupina i organizacija koje imaju svoj ustroj, vlastitu upravu, neprofitni status te u svoje aktivnosti uključuju volontere, odnosno građani ula-

² Knjižnica Savski gaj, [citirano:2020-01-08]. Dostupno na: <http://www.kgz.hr/hr/knjiznice/knjiznica-savski-gaj/o-knjiznici-665/povijest-2050/2050>

³ Čabrić, N.; T. Kolić; D. Semenić Premec. Bibliobusna služba u promicanju Agende UN-a za održivi razvoj – primjeri dobre prakse. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 62, 2(2019), 213-226.

⁴ Knjižnice grada Zagreba. [citirano:2020-01-08]. Dostupno na: <http://www.kgz.hr/hr/za-djecu-i-roditelje-4293/moja-knjiznica/4304>

⁵ Usp. Uradimo zajedno: prakse i tendencije sudioničkoga upravljanja u kulturi u Republici Hrvatskoj / uredila Dea Vidović. Zagreb: Zaklada Kultura nova, 2018. Dostupno i na: https://kulturanova.hr/file/ckeDocument/files/Zbornik_Uradimo_zajedno_HR.pdf. [citirano: 2020-10-15]

ze u njihovo članstvo na dobrovoljnoj osnovi, a kao takvima različiti im dionici daju materijalne potpore.⁶ Građansko sudjelovanje jedna je od ključnih sastavnica definicije civilnog društva jer opisuje formalne i neformalne aktivnosti građana radi unapređenja zajedničkih interesa na različitim razinama, od rekreacije do socijalnih i političkih interesa. Angažman građana smatra se važnim, ne samo radi promocije solidarnosti i pomoći ili provođenja slobodnog vremena već i zato što je važan za izgradnju socijalnog kapitala.⁷

Organizacije civilnog društva, privatne neprofitne organizacije u Hrvatskoj, kao pravne osobe imaju status udruge, zaklada i fundacija, ustanova te zadruga. Udruge su najčešći oblik organizacija civilnog društva u Hrvatskoj.⁸

U projektu *Knjige naših ulica* sudjeluju tri udruge i dvije institucije. Partneri su povezani temeljom djelovanja na području likovne i dramske umjetnosti – Udruga *Lastin rep*; književnosti – Knjižnice grada Zagreba i Hrvatsko čitateljsko društvo; multimedije – Udruga *POZOR!*; izložbi i radionica za građane – Etnografski muzej. Sudionički model upravljanja podrazumijeva proces davanja ovlasti i osnaživanja svih uključenih za zajedničko donošenje odluka. Svaki od partnera imenovao je po jednog ovlaštenog predstavnika za sudjelovanje u projektu. Začetnik je cijele ideje, pokretač, prijavitelj i nositelj projekta Udruga *Lastin rep* koja 15 godina djeluje na području Botinca, ali i na području Grada Zagreba i Zagrebačke županije. Udruga ima devet članova. Djelatnost udruge povezana je s promicanjem kulturnih sadržaja i očuvanjem prirode, što uključuje dramske i lutkarske radionice, pripovijedanje bajki, sadnju stabala. Udruga je uspješno ostvarila niz projekata: *Feniks* – prevencija od požara; *Lutka od soli* – program primarne prevencije neprihvatljivog oblika ponašanja djece i mladih grada Zagreba; projekt *Common Ground*, u organizaciji austrijske udruge *InterAct*, sufinanciran od Vlade pokrajine Štajerske te proveden tijekom 2017. godine u Austriji, Mađarskoj, Sloveniji i Republici Hrvatskoj.⁹ Sa željom da u projektu sudjeluju svi dionici koji su potrebni za sudioničko upravljanje u kulturi uključene su još dvije udruge: *Hrvatsko čitateljsko društvo* i Udruga *POZOR!* - projekti i obrazovanje za održivi razvoj (u daljnjem tekstu *POZOR*). Hrvatsko čitateljsko društvo dugogodišnji je promicatelj pismenosti i pokretač nekoliko projekata, od kojih su najznačajniji Nacionalna kampanja za poticanje čitanja djeci od najranije dobi Čitaj mi! i Čitateljski program za zatvorenike i njihovu djecu u suradnji s udrugom *RODA*¹⁰. Hrvatsko

⁶ Bežovan, G.; V. Puljiz; T. Matković; Z. Šućur; S. Zrinščak. *Socijalna politika Hrvatske*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta, 2019. Str. 504.

⁷ Bežovan, G.; J. Matančević. *Civilno društvo i pozitivne promjene*. Zagreb: Školska knjiga, 2017. Str. 70

⁸ Bežovan, G.; V. Puljiz; T. Matković; Z. Šućur; S. Zrinščak. *Nav. dj.*, str. 523.

⁹ Udruga *Lastin rep*. [citirano:2020-01-08]. Dostupno na <https://knjigenasihulica.eu/udruga-lastin-rep/>.

¹⁰ *Hrvatsko čitateljsko društvo*. [citirano:2020-01-08]. Dostupno na: <http://hcd.hr/>.

čitateljsko društvo okuplja volontere različitih zanimanja, ali uglavnom onih kojima je glavni interes profesionalnog djelovanja knjiga i čitanje. Stoga je udio njihova predstavnika bio organiziranje čitateljskih radionica za djecu i njihove roditelje. Udruga *POZOR!*¹¹ ima iskustvo pripreme i provedbe projekata sufinanciranih iz fondova Europske unije. Njezin je zadatak bio priprema, pisanje i tehničko izvođenje projekta kako bi sve stavke bile osigurane i zadovoljeni svi uvjeti.

Na prijedlog Zaklade *Kultura nova*, koju je osnovala Vlada Republike Hrvatske s osnovnom svrhom promicanja i razvoja civilnog društva na području suvremene kulture i umjetnosti¹², u projekt su uključene i dvije javne ustanove: Etnografski muzej u Zagrebu i Knjižnice grada Zagreba.

Etnografski muzej ustanova je otvorena najširoj javnosti, koja u svrhu promicanja razumijevanja svoje i drugih kultura i naroda, kao i učenja i razonode, prikuplja, tumači i širi spoznaje o materijalnoj i nematerijalnoj kulturi u prošlosti i sadašnjosti. Muzej osim temeljne djelatnosti ima i ključnu ulogu u osiguravanju podrške za vođenje projekata Europske unije.¹³ Uloga Etnografskog muzeja bila je postavljanje izložbe likovnih radova nastalih na likovnim radionicama u sklopu projekta te izrada pripadajućeg promidžbenog materijala – letaka, plakata, kataloga.

Knjižnice grada Zagreba suvremeno su organizirana mreža narodnih knjižnica koja okuplja dvanaest područnih knjižnica s ograncima na ukupno četrdeset i dvije lokacije te Bibliobusnu službu s dva bibliobusa i 78 bibliobusnih stajališta u gradu Zagrebu i Zagrebačkoj županiji.¹⁴ Zadaća Bibliobusne službe u projektu bila je osigurati dostupnost književnih djela te organizacija putujuće izložbe dječjih radova.

Posebnost je ovog projekta što su se planirane aktivnosti provodile na ulicama naselja i mjestima okupljanja stanovnika u suradnji s lokalnom zajednicom jer je mjesna samouprava naselja Botinec uključena u planiranje projekta od početka te projekt nije vezan samo uz jednu instituciju ili prostor .

3. Provedba projekta

Projekt je predan na javni poziv za dostavu projektnih prijedloga „Kultura u centru - potpora javno-civilnog partnerstva u kulturi“ za financiranje kroz Europski socijalni fond, koji je otvorilo Ministarstvo kulture Republike Hrvatske krajem 2017. godine u sklopu Operativnog plana „Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-

¹¹ Udruga *POZOR!* [citirano:2020-01-08]. Dostupno na: <https://udruga-pozor.hr/>.

¹² Zaklada *Kultura nova*. [citirano:2020-01-08]. Dostupno na: <https://kulturanova.hr/>

¹³ Etnografski muzej u Zagrebu. [citirano:2020-01-08]. Dostupno na: <http://www.emz.hr/O%20muzeju/Povijest%20muzeja>.

¹⁴ Knjižnice grada Zagreba. Misija, vizija i strategija.[citirano:2020-01-08]. Dostupno na <http://www.kgz.hr/hr/o-nama/misija-vizija-i-strategija/222>.

2020.“ Odlukom ministrice kulture projektu su dodijeljena bespovratna sredstva sufinancirana iz Europskog socijalnog fonda te je ugovor o provedbi projekta potpisan 25. listopada 2018.¹⁵

Projekt je službeno započeo 1. prosinca, a prvi sastanak ovlaštenih predstavnika partnera koji čine projektni tim održan je 6. prosinca 2018. godine, a na kojem je predstavljen hodogram projekta podijeljen na tromjesečja (vidi prilog 1.), a u svakom od njih održan je sastanak partnera o sljedećim aktivnostima. Početak projekta obilježile su aktivnosti medijskog predstavljanja projekta. Izrađeni su logotip projekta, vizuali za promidžbene materijale, mrežna stranica projekta te profil na društvenoj mreži Facebook.¹⁶ Uvodna konferencija za javnost održana je 20. veljače 2019. u prostorijama Dječjeg vrtića Botinec. Na njoj su se predstavili voditelji projekta, odnosno projektni tim, te upoznali javnost i lokalnu zajednicu s projektom i svojim aktivnostima u njemu.

Tim projektom svi su partneri iskoračili u novu sferu te je za potrebe projekta trebalo pomiriti različite profesije, različite institucije, kao i različit način rada. Svaki je partner imao svoj segment posla i brinuo se o njegovoj provedbi. Iako je pisanje projekta detaljno razrađeno, potrebno je prije projekta svim partnerima objasniti i točne iznose financiranja te točne ovlasti pojedinih partnera.

3.1. Edukacija partnera

Prvo tromjesečje odvijanja projekta obilježio je početak edukacije te povezivanje predstavnika partnera s lokalnom zajednicom. Edukacija je provedena u organizaciji Instituta za razvoj i međunarodne odnose.¹⁷

3.1.1. Edukacijski seminari

Uvodni edukacijski seminar o sudioničkom upravljanju u kulturi održala je Daniela Angelina Jelinčić, znanstvena savjetnica u Institutu za razvoj i međunarodne odnose, 14. siječnja 2019. u Etnografskom muzeju u Zagrebu za članove projektnog tima, članove partnerskih institucija te zaposlenike lokalnih ustanova. Seminar je imao svrhu suradnje i umrežavanja u području upravljanja u kulturi kojem je cilj uključenost građana u procese donošenja odluka u lokalnoj zajednici te pripremiti sudionike na ostala predavanja i radionice. Drugi seminar i tri radionice održala je Ana Žuvela, asistentica u Institutu za razvoj i međunarodne odnose,

¹⁵ Odluka o financiranju Kultura u centru.[citirano:2020-01-08]. Dostupno na:http://www.esf.hr/wordpress/wp-content/uploads/2018/10/Odluka-o-financiranju_Kultura-u-centru_25.10.2018.2.pdf.

¹⁶ *Knjige naših ulica*. [citirano:2020-01-08]. Dostupno na:<https://knjigenasihulica.eu/>.

¹⁷ Institut za razvoj i međunarodne odnose. Edukacija: sudioničko upravljanje u kulturi u okviru projekta „Knjige naših ulica“ [citirano:2020-01-08]. Dostupno na:<https://irmo.hr/projects/edukacija-sudionicko-upravljanje-u-kulturi-u-okviru-projekta-knjige-nasih-ulica/>.

istraživačica kulturnih politika i kulturnog razvoja te stručnjakinja iz područja decentralizacije kulturne politike i sudioničkog upravljanja u kulturi. Na predavanjima i radionicama sudjelovali su članovi projektnog tima te članovi i zaposlenici svih organizacija i javnih ustanova koje su uključene u projekt *Knjige naših ulica*, kao i članovi udruga koje su bile zainteresirane za neke buduće projekte sudioništva u kulturi. Seminari i radionice podijeljeni su na dva glavna dijela, a obuhvaćali su transfer znanja kroz predavanja i interaktivne radionice projektiranja budućeg modela sudioničkog upravljanja u posebnom slučaju *Knjige naših ulica*, odnosno kako će članovi projektnog tima nastaviti suradnju i projekt. Predavanja su bila o već realiziranim projektima sudioništva u kulturi, kako u svijetu, tako i u Hrvatskoj. Najveći je naglasak bio u pojašnjavanju razvoja kulture i kulturne politike u Republici Hrvatskoj te pravila društveno-političkog ponašanja u svjetlu nedemokratskog nasljeđa i tranzicije.

Svaki projekt u kulturi zahtijeva znatnu interakciju sa stanovništvom, uključivanje škola, klubova i slično, ali prije svega potrebno je odrediti ciljeve pa ih potom uskladiti i prilagoditi kako bi bila osigurana održiva podrška javne uprave, gradske i državne. Prvi dio rada na sudioničkom modelu sastojao se od seminara o sudioničkom modelu tijekom kojeg su se sudionici upoznali s ključnim odrednicama, konceptima te teorijom oblikovanja sudioničkog upravljanja s posebnim naglaskom na sudioničko upravljanje u kulturi. Predstavljen je kontekst sudioničkog upravljanja, odnosno problemi u društvu koji zahtijevaju primjene načela sudjelovanja i sudioničkog upravljanja u strukturu postojećih načina i pristupa stvaranju javnih politika i upravljanja koji se izravno tiču javnih resursa i javnih dobara. Na seminaru se otvorilo pitanje kulturne politike kao polja unutar kojeg su smještene tipologija, paradigme i promjene kulturne politike koje su potrebne za uvođenje i primjenu sudioničkog upravljanja s posebnim naglaskom na decentralizaciju procesa odlučivanja u kulturnoj politici, ulogu lokalnih razina u oblikovanju suvremenih kulturnih politika te na tendencije u stvaranju novih oblika institucija koje se temelje na sudioničkom upravljanju u kulturi. Drugi dio seminara dao je pregled supra-nacionalnih kulturnih politika i sustava sudioničkog upravljanja te pružio uvid u nacionalne i lokalne politike. Kako bi predstavljeni okviri javnih kulturnih politika sudioničkog upravljanja bili jasniji, seminar je nastavljen nizom primjera u međunarodnom i nacionalnom, lokalnom kontekstu. Seminar je zaključen kritičkim osvrtom na sudioničko upravljanje u kulturi i argumentacijom po kojoj je civilno-javno partnerstvo pozitivna praksa u promišljanju i oblikovanju novih i budućih organizacijskih i institucionalnih formata u kulturi. To je posebno bilo bitno u konkretnom slučaju projekta *Knjige naših ulica*.¹⁸

U posljednjoj fazi odvijanja projekta održan je okrugli stol za partnere, ali i za sve zainteresirane te dvije radionice u svrhu izrade modela nekog novog sudioničkog upravljanja u kulturi kako bi se projekt nastavio. Sudionici, članovi projek-

¹⁸ Usp. Uradimo zajedno. Nav. dj.

tnog tima, temeljom dobivenog znanja i vlastitog iskustva pokušali su projektirati budući model *Knjige naših ulica*. Uključeni partneri projekta pojasnili su svoju motivaciju za doprinos stvaranju sudioničkog modela upravljanja na primjeru *Knjige naših ulica*, po metodologiji kojom se nastojalo utvrditi ključne elemente sudioničkog upravljanja, kao što su zajedničke vrijednosti, zajednički cilj, razina uključenosti i dijeljenje odgovornosti uključenih partnera te protočnost, otvorenost i održivost modela i nakon projektnog razdoblja unutar kojeg je oblikovan i implementiran projekt *Knjige naših ulica*.

3.1.2. Studijsko putovanje

U drugom tromjesečju edukacija partnera nastavljena je studijskim putovanjem od 1. do 4. svibnja 2019. u Guimarães, grad na sjeveru Portugala, koji je izabran za usavršavanje kao Europska prijestolnica kulture – EPK 2012., zajedno sa slovenskim Mariborom, s ciljem razmjene dobre prakse sudioništva u kulturi. Na putovanje su išli po jedan predstavnik svakog partnera, odnosno članovi projektnog tima. U sklopu putovanja ostvareno je nekoliko posjeta kulturnim organizacijama koje su ostvarile uspješnu suradnju s lokalnom zajednicom. Program EPK-a uspio je kroz snažno uključivanje zajednice stvoriti rezonantnu i kreativnu energiju koja je pridonijela urbanoj, društvenoj i ekonomskoj obnovi grada te stvorila novo dinamično kulturno okruženje. U okviru studijskog putovanja i stručnog usavršavanja partneri su posjetili nekoliko kulturnih institucija i sudjelovali u nekoliko stručnih razgovora i programa. Posjetili su Općinsku knjižnicu Raul Brandão i Općinsku komoru gdje su razgovarali s direktorom Odjela za kulturu, turizam i mladež Joséom Nobreom o problemima u realizaciji EPH-programa. Naime u početku su za realizaciju programa pozvani isključivo inozemni umjetnici, što se pokazalo lošim potezom, građani i lokalna zajednica nisu se odazivali na te aktivnosti. Projekt je na vrijeme prekinut u dotadašnjem obliku i pokrenut ispočetka s namjerom uključivanja građana u programe i aktivnosti. To se pokazalo primjerom modela širenja publike u smislu da se izgubila granica između publike i kreatora događaja, odnosno oni su se stopili u jedno. Postiglo se dakle ono što se želi postići svakim sudioničkim upravljanjem u kulturi. U prilog tomu članovi projektnog tima *Knjige naših ulica* posjetili su Međunarodni umjetnički centar i tamo razgovarali s jednim od voditelja poslova Platforme umjetnosti i kreativnosti Rui Ribeirrom.

U okviru studijskog putovanja predstavnici partnera sudjelovali su i na susretu muzeologa „Europski seminar 2019.: Muzeji kao kulturna središta“. Susret muzeologa pokazao je kako muzeji već dugo, kako u svijetu, tako i u Hrvatskoj, nisu više samo čuvališta izložbenih eksponata nego i mjesta interakcije, radionica i ustanove neformalnog obrazovanja.

3.2. *Aktivnosti u lokalnoj zajednici*

Istovremeno s početkom edukacije, članovi projektnog tima organizirali su aktivnosti u lokalnoj zajednici. Pokretanje projekta u lokalnoj zajednici krenulo je uvodnom konferencijom koja je informirala javnost o sadržaju čitavog projekta. Osmišljena su tri niza radionica za djecu, ali i njihove roditelje - likovne radionice *Knjige na dlanu* i *Sto lica šegrta Hlapića* za djecu, čitateljsko-likovne radionice *Knjige našeg djetinjstva – Hod po knjigama* za djecu i odrasle, *Knjige u živo* – dramske radionice za djecu te uređenje ulica i parkova postavljanjem mozaika, kućice za knjige i pametne klupe i postavljanje ilustriranih ploča uz nazive ulica za čiju je izradu raspisan natječaj za profesionalne ilustratore. Organizirale su ih udruge *Lastin rep* i *Hrvatsko čitateljsko društvo*. U te su aktivnosti uključeni, osim voditelja iz spomenutih udruga, i članovi lokalne zajednice. Radionice su temeljene na poveznici literarnog i likovnog sadržaja vezanog uz književna djela po kojima su nazvane ulice u Botincu.

3.2.1. *Likovne radionice Knjige na dlanu i Sto lica šegrta Hlapića*

Tijekom prvih šest mjeseci 2019. godine pod nazivom *Knjige na dlanu* održano je 15 radionica u Dječjem vrtiću Botinec koje su vodile odgajateljice. Na svakoj je radionici sudjelovalo 15-ero djece. Radionice su bile vezane uz život i djelo Ivane Brlić Mažuranić, s naglaskom na roman za djecu *Čudnovate zgrade šegrta Hlapića*. Svakoj je radionici prethodio razgovor o književnici i likovima njezinih priča. Tako je nastao niz dječjih portreta Ivane Brlić Mažuranić i knjiga o Hlapićevim doživljajima formata dlana koje su djeca sama ilustrirala i ručno uvezivala. Te su radionice osnažile motoriku, likovni i verbalni izričaj kod djece te ih potaknule na kritičko promišljanje i razvile osjećaj empatije.

Radionice *Sto lica šegrta Hlapića* za djecu školske dobi u prostorijama Osnovne škole braće Radić sastojale su se od radionica stripa te crtanja i slikanja portreta raznim tehnikama. Radionice stripa vodio je Božidar Trkulja, profesionalni crtač stripova, animator, filmski kritičar¹⁹, a radionice slikanja portreta vodili su s djecom niže osnovnoškolske dobi Margareta Peršić, likovna umjetnica, a s djecom više osnovnoškolske dobi Dubravko Kastrapelli, akademski slikar, crtač stripa, ilustrator.²⁰ Svi voditelji radionica stanovnici su Botinca i dobrovoljno su se uključili u programe. Na svakoj od 20 radionica sudjelovalo je u prosjeku 20-ero djece. Značaj tih radionica nije bio samo u upoznavanju djece s raznim slikarskim tehnikama i književnim djelima nego i u izravnom povezivanju lokalnih umjetnika sa stanovništvom.

¹⁹ Božidar Trkulja. [citirano:2020-10-08]. Dostupno na: <https://www.havc.hr/hrvatski-film/katalog-hrvatskih-filmova/posljednji-izazov>.

²⁰ Dubravko Kastrapeli. [citirano:2020-10-08]. Dostupno na: <https://likumzg.wordpress.com/tag/dubravko-kastrapeli>.

3.2.2. Dramske i čitateljske radionice

Dramske radionice *Knjige u živo* održavale su se u Osnovnoj školi braće Radić pod stručnim vodstvom Margarete Peršić, profesionalne pripovjedačice i lutkarice.²¹ Radionice su uključivale dramatizaciju književnih djela, režiju, glumu, kostimografiju i izradu lutaka, dakle osmišljavanje kompletne predstave i njezinu izvedbu u završnici projekta.

Čitateljske radionice *Knjige našeg djetinjstva – Hod po knjigama* u organizaciji *Hrvatskog čitateljskog društva*, njih 10, održavale su se na tri mjesta: Osnovnoj školi braće Radić, Klubu umirovljenika *Botinec* i Dječjem vrtiću *Botinec*. Svaki susret imao je temu po jednoj botinečkoj ulici, odnosno književnom djelu. Uz voditeljicu na svaki je susret pozvan poseban gost, književnik, kako bi interakcija s publikom bila što dinamičnija. Te su radionice uključivale i po tri generacije sudionika s ciljem jačeg međugeneracijskog povezivanja, kako obiteljskog, tako i susjedskog. Čitale i hodale su se između ostalih knjige ulice šegrta Hlapića, Demetrove Teute, Družba Pere Kvržice, Cesarićeva Slapa, Velog Jože. Svaka je radionica završavala likovnom ili glazbenom radionicom.

S ciljem promicanja kulture pismenosti i ljubavi za knjigu Bibliobusna služba Knjižnica grada Zagreba realizirala je 10 susreta s djecom predškolske dobi izvan svojih redovitih stajališta na kojima je kroz igru i kviz predstavljen po jedan naslov iz recentne književnosti za djecu.

3.2.3. Natječaj za ilustrirane ploče uz nazive ulica

Natječaj za profesionalne ilustratore i likovne umjetnike raspisan je i proveden tijekom ljeta 2019. Svaki je od odabranih (23) i pozvanih (6) autora dobio po jednu ulicu uz pripadajuće književno djelo. Djela su izložena na nekoliko izložbi. Istovremeno se pristupilo izradi limenih ploča koje su trebale biti postavljene uz originalne natpise ulica. Nažalost, u vrijeme cijelog trajanja projekta 18 mjeseci nije došlo do pozitivnog odgovora javne uprave za postavljanje ploča, koje su na kraju postavljene zajedno s *Knjigovidom*, koji predstavlja plan naselja Botinec, u krugu Dječjeg vrtića *Botinec*.

3.3. Izložbe

U sklopu projekta *Knjige naših ulica* predviđeno je i realizirano nekoliko izložbi radova s dječjih radionica te likovnih radova pristiglih na natječaj.

Prve u nizu bile su izložbe *Knjige na dlanu* u Knjižnici Savski gaj od 3. do 17. listopada 2019. te putujuća izložba *100 lica šegrta Hlapića, od 15. do 30. listopa-*

²¹ Margareta Peršić. [citirano:2020-10-08]. Dostupno na: <https://ulupuh.hr/clanovi/persic-margareta/>.

da 2019., na kojoj su izloženi dječji radovi nastali na istoimenim radionicama, u bibliobusu Bibliobusne službe Knjižnica grada Zagreba.²²

Središnja izložba *Knjige naših ulica - 100 lica šegrta Hlapića i Knjige na dlanu*, na kojoj su objedinjeni svi likovni radovi, kako dječji, tako i oni profesionalnih umjetnika, održana je u Etnografskom muzeju u Zagrebu od 26. 11. 2019. do 2. 1. 2020.²³ Autorica je izložbe Margareta Peršić iz Udruge *Lastin rep*, a koordinatrica Zvezdana Antoš, muzejska savjetnica iz Etnografskog muzeja. Uz izložbu je tiskan i katalog *Knjige naših ulica*. Katalog je proglašen, po ocjeni Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, za jednu od 25 najljepše oblikovanih knjiga u 2019. godini.²⁴ Izložba je od 16. do 30. siječnja 2020. godine preseljena u Galeriju Vladimira Bužančića u Centru za kulturu Novi Zagreb,²⁵ a u listopadu 2020. u prostor Knjižnice Savski gaj.

Projekt je iznjedrio još jednu izložbu. Naime potaknut na ponovno čitanje Čudnovatih zgoda šegrta Hlapića zbog vođenja likovne radionice u sklopu projekta, akademski slikar Dubravko Kastrapelli počeo je ilustrirati poglavlje po poglavlje knjige. Izložbe su održane u Knjižnicama grada Zagreba – u knjižnicama Staglišće i Prečko²⁶ te u virtualnom obliku u Knjižnici Savski gaj.²⁷

3.4. Vidljivost projekta

Na vidljivosti projekta užoj i široj zajednici u svrhu uključenosti većeg broja aktivnih sudionika radilo se na više razina. U početnoj je fazi izrađena mrežna stranica projekta i profil na društvenoj mreži Facebook te promidžbeni materijal: majice i kemijske olovke za sudionike tijekom projekta. Svaku izložbu pratila je izrada letaka, kataloga i plakata. Posebno je važna suradnja s javnim medijima te su članovi stručnog tima stoga gostovali tijekom cijelog projekta na nekoliko radijskih i televizijskih programa. Najava projekta bila je dobro osmišljena, ali

²² Knjižnice grada Zagreba. *Knjige na dlanu*. [citirano:2020-01-08]. Dostupno na: <http://www.kgz.hr/hr/dogadjanja/knjige-na-dlanu/53929>.

²³ Vidi: *Knjige naših ulica*. Izložba. [citirano:2020-01-08]. Dostupno na: <https://knjigenasihulica.eu/2020/01/30/izlozba-knjige-nasih-ulica-100-lica-segrta-hlapica-i-knjige-na-dlanu-etnografski-muzej-26-11-2019-02-01-2020/>.

²⁴ Vidi: Katalog *Knjige naših ulica*. [citirano:2020-01-08]. Dostupno na: <https://knjigenasihulica.eu/wp-content/uploads/2020/01/Katalog-Knjige-nas%CC%8Cih-ulica.pdf>.

²⁵ Vidi: Centar za kulturu Novi Zagreb. Galerija Vladimir Bužančić. [citirano:2020-01-08]. Dostupno na: <https://czk-novi-zagreb.hr/galerija/izlozba-knjige-nasih-ulica-100-lica-segrta-hlapica-i-knjiga-na-dlanu-u-galeriji-vladimir-buzancic/>.

²⁶ Vidi: Knjižnice grada Zagreba. Kastrapelijev portret šegrta Hlapića. [citirano:2020-01-08]. Dostupno na: <http://www.kgz.hr/hr/dogadjanja/kastrapelijev-portret-segrta-hlapica/54090>.

²⁷ Vidi: Knjižnice grada Zagreba. Šegrt Hlapić iz vizure Dubravka Kastrapelija. [citirano:2020-01-08]. Dostupno na: <http://www.kgz.hr/hr/dogadjanja/segrt-hlapic-iz-vizure-dubravka-kastrapelija/55743>.

medijima nije projekt uvijek bio zanimljiv. To je ono što treba poboljšati u svakom sljedećem projektu sudioništva u kulturi - proširiti vidljivost kulturnih događanja u javnosti i potaknuti građane na sudjelovanje u kulturnim programima.

3.5. Završnica projekta

U samoj završnici projekta, tijekom travnja i svibnja 2020., trebale su se odvijati aktivnosti na otvorenom: javno čitanje knjiga, projekcije filmova na otvorenom, postavljanje mozaika, kućice za knjige, pametne klupe i ploča s ilustracijama. Projekt je trebao službeno završiti u svibnju 2020. konferencijom za tisak na kojoj bi se predstavili rezultati projekta te velikim koncertom na otvorenom. Projekt je privremeno zaustavljen u ožujku, zatvaranjem javnih ustanova uslijed pandemije COVID-19. Sva događanja iz travnja pomaknuta su na rujnu i listopad.

U rujnu je montirana drvena kućica za knjige te postavljena zajedno s pametnom klupom ispred OŠ braće Radić. Istovremeno je uređeno i mjesto za postavljanje kućice s mozaikom. Sudjelovalo je dvadesetero djece, petero roditelja i troje voditelja. Prikupljeno je tridesetak knjiga kojima je kućica napunjena.

Ilustrirane ploče neće, nažalost, stajati uz originalne natpise ulica jer nije jasno u čijoj je ovlasti davanje dozvola za postavljanje. Ploče su postavljene uz ogradu Dječjeg vrtića *Botinec*. Na njima se nalaze QR-kodovi s audiosnimkama odlomaka iz romana koje su čitali zagrebački glumci i književnici, a koji se odnose na pojedine ilustracije, odnosno ploče.

Projekt je trebao završiti koncertom na otvorenom te izvedbom dječjih predstava koje su nastale u radionicama *Knjige u živo*. Uvježbane su tri predstave, izrađeni kostimi, autorice Tihane Mikše, modne dizajnerice, kostimografkinje i ilustratorice.²⁸ Međutim zbog epidemioloških mjera završna događanja nisu održana kako je planirano. Predstave su snimljene i prikazat će se u virtualnom obliku.

31. listopada 2020. službeni je završetak projekta iako je situacija do kraja bila neizvjesna jer je bez sudionika nemoguće održati ovakav tip projekta.

4. Zaključak

Projekt *Knjige naših ulica* ostvario je većinu isplaniranih aktivnosti. Zajednički rad partnera, suradnika i svih ostalih sudionika u projektu otkrio je puno elemenata kojim se sudioničko upravljanje može ostvariti kao pretpostavka za nastavak djelovanja projekta. Jedan od tih elemenata tiče se uspostave javno-civilnog partnerstva između organizacija civilnog društva i javnih gradskih ustanova u kulturi koje su partneri u projektu. Velika je prednost projekta uključ enje i ustano-

²⁸ Tihana Mikša Perković. [citirano:2020-10-08]. Dostupno na: <https://stari.dizajn.hr/index.php?clan=tihana-miksa-perkovic>

va formalnog i neformalnog obrazovanja, kao što su dječji vrtići, škole i knjižnice. Istovremeno, jedan od glavnih izazova bio je pretvoriti kreativne ideje u projekt te ih uskladiti s administrativnim, financijskim i raznim drugim uvjetima potrebnim za realizaciju, što može dovesti do osjećaja djelomičnog neuspjeha projekta i slabe motivacije za novi pokušaj. Ovaj je projekt bio dodatno opterećen izvanrednim okolnostima širenja bolesti pa je i taj trenutak utjecao na povećanje fleksibilnosti i snalažljivosti svih sudionika.

Projekt *Knjige naših ulica* završio je otvaranjem novih pitanja, ali i novih idejnih pravaca s realnim mogućnostima nastavka rada na ovom ili nekom sličnom projektu.

LITERATURA

- Bežovan, G.; J. Matančević. *Civilno društvo i pozitivne promjene*. Zagreb: Školska knjiga, 2017.
- Bežovan, G.; V. Puljiz; T. Matković; Z. Šućur; S. Zrinščak. *Socijalna politika Hrvatske*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta, 2019.
- Božidar Trkulja. [citirano:2020-10-08]. Dostupno na: <https://www.havc.hr/hrvatski-film/katalog-hrvatskih-filmova/posljednji-izazov>.
- Centar za kulturu Novi Zagreb. *Izložba knjige naših ulica*. Galerija Vladimir Bužančić. [citirano:2020-01-08]. Dostupno na: <https://czk-novi-zagreb.hr/galerija/izlozba-knjige-nasih-ulica-100-lica-segrta-hlapica-i-knjiga-na-dlanu-u-galeriji-vladimir-buzancic/>.
- Čabrić, N.; T. Kolić; D. Semenić-Premec. *Bibliobusna služba u promicanju Agende UN-a za održivi razvoj: primjeri dobre prakse*. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 62, 2(2019), 213-226.
- Dubravko Kastrapeli. [citirano:2020-10-08]. Dostupno na: <https://likumzg.wordpress.com/tag/dubravko-kastrapeli>.
- Etnografski muzej Zagreb. [citirano:2020-01-08]. Dostupno na: <http://www.emz.hr/>.
- Hrvatsko čitateljsko društvo. [citirano:2020-01-08]. Dostupno na: <http://hcd.hr/>.
- Institut za razvoj i međunarodne odnose. *Edukacija: sudioničko upravljanje u kulturi u okviru projekta „Knjige naših ulica“* [citirano:2020-01-08]. Dostupno na: <https://irmo.hr/projects/edukacija-sudionicko-upravljanje-u-kulturi-u-okviru-projekta-knjige-nasih-ulica/>.
- Katalog *Knjige naših ulica*. [citirano:2020-01-08]. Dostupno na: <https://knjigenasihulica.eu/wp-content/uploads/2020/01/Katalog-Knjige-nas%CC%8Cih-ulica.pdf>
- Knjige naših ulica*. [citirano:2020-01-08]. Dostupno na: <https://knjigenasihulica.eu/>

- Knjige naših ulica. Izložba.[citirano:2020-01-08]. Dostupno na: <https://knjigenasihulica.eu/2020/01/30/izlozba-knjige-nasih-ulica-100-lica-segrta-hlapica-i-knjige-na-dlanu-etnografski-muzej-26-11-2019-02-01-2020/>
- Knjižnica grada Zagreba. Misija, vizija i strategija. [citirano:2020-01-08]. Dostupno na: <http://www.kgz.hr/hr/o-nama/misija-vizija-i-strategija/222>
- Knjižnica Savski gaj.[citirano:2020-01-08].Dostupno na: <http://www.kgz.hr/hr/knjiznice/knjiznica-savski-gaj/o-knjiznici-665/povijest-2050/2050>
- Knjižnice grada Zagreba. [citirano:2020-01-08]. Dostupno na: <http://www.kgz.hr/hr/za-djecu-i-roditelje-4293/moja-knjiznica/4304>
- Knjižnice grada Zagreba. Kastrapelijev portret šegrta Hlapića.[citirano:2020-01-08]. Dostupno na: <http://www.kgz.hr/hr/dogadjanja/kastrapelijev-portret-segrta-hlapica/54090>
- Knjižnice grada Zagreba. Knjige na dlanu.[citirano:2020-01-08]. Dostupno na: <http://www.kgz.hr/hr/dogadjanja/knjige-na-dlanu/53929>
- Knjižnice grada Zagreba. Šegrt Hlapić iz vizure Dubravka Kastrapelija.[citirano:2020-01-08]. Dostupno na: <http://www.kgz.hr/hr/dogadjanja/segrt-hlapic-iz-vizure-dubravka-kastrapelija/55743>
- Margareta Peršić. [citirano:2020-10-08]. Dostupno na: <https://ulupuh.hr/clanovi/persic-margareta/>
- Odluka o financiranju Kultura u centru.[citirano:2020-01-08]. Dostupno na: http://www.esf.hr/wordpress/wp-content/uploads/2018/10/Odluka-o-financiranju_Kultura-u-centru_25.10.2018.2.pdf
- Opća deklaracija o ljudskim pravima. // Opća skupština Ujedinjenih naroda. Rezolucija 217 A (III). Ujedinjeni narodi, 1948. [citirano: 2020-07-29]. Dostupno na: http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/081210_deklaracija_ljudska_prava.pdf
- Tihana Mikša Perković.[citirano:2020-10-08]. Dostupno na: <https://stari.dizajn.hr/index.php?clan=tihana-miksa-perkovic>
- Udruga *Lastin rep.* [citirano:2020-01-08]. Dostupno na: <https://knjigenasihulica.eu/udruga-lastin-rep/>
- Udruga *POZOR!*[citirano:2020-01-08]. Dostupno na: <https://udruga-pozor.hr/>
- Uradimo zajedno: prakse i tendencije sudioničkog upravljanja u kulturi u Republici Hrvatskoj / uredila Dea Vidović. Zagreb: Zaklada Kultura nova, 2018. Dostupno i na: https://kulturanova.hr/file/ckeDocument/files/Zbornik_Uradimo_zajedno_HR.pdf [citirano: 2020-07-29].
- Zaklada *Kultura nova*. [citirano:2020-01-08]. Dostupno na: <https://kulturanova.hr/>.

Prilog1. Knjige naših ulica - hodogram

Mj.	Aktivnost	Napomene
12.	- <i>Kick-off</i> -sastanak	
01.	- Konferencija (prezentacija aktivnog programa)	
02.	- Edukacija o participacijskom planiranju aktivnosti - Okrugli stol - Izrada jednog modela sudioničkog participiranja u kulturi - Izrađen dizajn LOGOtipa projekta - Vizuali za promomaterijale - Izrađena mrežna stranica - Izrađeno 5 <i>roll-up</i> -bannera, 150 letaka, 150 majica, 150 kemijskih olovaka	- IRMO
03.	- Započeto održavanje radionice „Knjige našeg djetinjstva“	
04.	(jednom mjesečno kroz 10 mjeseci)	
05.	- Studijsko putovanje – travanj 2019. - Održan sastanak projektnog tima - Održana radionica „100 lica Šegrta Hlapića“ (dva sata, jednom tjedno, 6 tjedana) - Održana radionica knjiga „Knjiga na dlanu“ (dva sata, jednom tjedno, 4 tjedna)	
06.	- Sastanak projektnog tima	
07.	- pripremljen i organiziran natječaj za ilustracije	
08.	- Žiriranje pristiglih ilustracija - priprema za tisak ilustracija - pripremljeni QR-kodovi	
09.	- Putujuća izložba Šegrta Hlapića (bibliobus)	
10.	- Tiskanje ploča s ilustracijama i knjigovida	
11.	- Postavljanje ploča s ilustracijama i knjigovida - Priprema za izložbu u Etnografskom muzeju	

Mj.	Aktivnost	Napomene
12.	- Sastanak projektnog tima	
01.	- Izložba ilustracija – Etnografski	
02.	- Radionica „Modra rijeka“ - izrada kućice za knjige	
03.	- Radionica „Knjige u živo“	
04.	- Priprema završne konferencije	
05.	- Postavljanje pametne klupe i kućice za knjige te radionica oblutaka - Završni koncert na otvorenom i predstavljanje minulog projekta	